

Krzysztof Bardski

Świątynia Salomona w Targumie do Pieśni nad Piesniami 3,7-5,1

Collectanea Theologica 70/2, 79-92

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF BARDSKI, WARSZAWA

ŚWIĄTYNIA SALOMONA W TARGUMIE DO PIEŚNI NAD PIEŚNIAMI 3,7 - 5,1.

Targumy do ksiąg Pisma Świętego nie są jedynie tłumaczeniem tekstu biblijnego z języka hebrajskiego na aramejski, ale również w y t ł u m a c z e n i e m go ludowi zgromadzonemu w synagodze, dla którego – zwłaszcza w północnych regionach Palestyny – po wygnaniu babilońskim język hebrajski nie był powszechnie zrozumiały. Przeważnie chodziło o dłuższe lub krótsze glossy wyjaśniające, które wplatanano w tekst biblijny. W przypadku Pieśni nad Pieśniami sytuacja wygląda nieco inaczej. Już w I w. po Chr. w środowisku rabinackim związanym z ośrodkiem w Jawneh wyrażano opinie o charakterze wiążącym, w myśl których dosłowne interpretowanie Pieśni nad Pieśniami – jako poematu erotycznego – było zabronione. Skoro zaś tłumaczenie jest swoistą praktyką interpretacyjną, przeto również dosłowny przekład tekstu tej księgi mógł być podciągany pod powyższy zakaz. Zatem targum do Pieśni nad Pieśniami jest tłumaczeniem, ale nie w lingwistycznym tego słowa znaczeniu. Nie zostały przełożone znaki językowe z jednej mowy na drugą, lecz globalny sens księgi, jakim jest relacja między Oblubieńcem a Oblubienicą, został przełożony na relację między Bogiem a Izraelem. To całościowe ukierunkowanie spowodowało konieczność semiotycznego przeniesienia wszystkich motywów literackich ze sfery erotyki w sferę historiozabawczą.

Targumista stanął wobec zadania stworzenia logicznych związków pomiędzy światem przedstawionym tekstu literackiego a kontekstem religijnym Izraela. Posługiwał się różnymi metodami. Czasem będzie to symbolizm, np. Liban oznaczać będzie świątynię jerozolimską, miecz – przykazania Tory lub obrzezanie, gołębie – mędrców. Innym razem o stworzeniu relacji decydować będzie podobieństwo fonetyczne wyrazów lub przypuszczalna etymologia, np. włosy i reszta, tysiąc i nauczanie itd. Często ogólny kontekst sytuacyjny lub konkretny przedmiot mógł podsunąć dane skojarzenie, np. szkarłatna wstążka z Pnp 4,3. Wśród dalszych metod należałoby wymienić odwoływanie się do miejsc paralel-

nych oraz gematrię, czyli metodę tworzenia ponadpodstawowego znaczenia słowa na podstawie wartości numerycznej składających się na nie liter. Wydaje się jednak, że inwencja twórcza autora targumu była bardzo ograniczona; przede wszystkim starał się on wyrazić to, co stanowiło tradycję interpretacyjną w Izraelu.

Datacja targumu do Pieśni nad Pieśniami jest niezwykle skomplikowana. Językowo ma on charakter kompozytywny, co wskazywałoby na wielu autorów. Również pod względem źródeł i starożytności tradycji w nim zawartych mamy do czynienia z rozpiętością czasową obejmującą kilkaset lat. Niektóre materiały wydają się sięgać czasów przełomu er, podczas gdy inne sugerują nawet wpływy arabskie. Ostrożna datacja ostatecznej redakcji waha się między V a VIII w. po Chr., a jako środowisko należałoby przyjąć diasporę babilońską (aczkolwiek pojawiają się również elementy palestyńskie).

Targum do Pieśni nad Pieśniami został skonstruowany według swoistego wzorca chronologicznego, który obejmuje dzieje Izraela od Wyjścia z Egiptu do eschatologicznego zmartwychwstania. I tak Pnp 1,2-3,6 była interpretowana w kluczu wyzwolenia spod władzy faraona i wędrówki przez pustynię; 3,7-5,1 to budowa Świątyni Jerozolimskiej i opis sprawowanego w niej kultu; 5,2-6,1 skupia się na okresie wygnania babilońskiego; 6,2-7,11 mówi o odnowieniu państwowości żydowskiej po powrocie z niewoli; 7,12-13 nawiązuje do niewoli rzymskiej. Ostatnie fragmenty odnoszą się do czasów ostatecznych: 7,14-8,4 opisuje przyjście Mesjasza, zaś 8,5-14 zmartwychwstanie przy końcu czasów.

W niniejszym opracowaniu skupiliśmy się na fragmencie związanym z budową, poświęceniem i kultem w Świątyni Jerozolimskiej. Staraliśmy się przede wszystkim wyświetlić osadzenie w tradycji hebrajskiej interpretacji zawartych w targumie.

Czytelnik zostaje wprowadzony do wnętrza świątyni, którą podziwiał z dwójakiej perspektywy: oczyma Boga – czytając kwestie wypowiedziane przez Oblubieńca; oczyma ludu Izraela – czytając słowa Oblubienicy. Badaną przez nas sekcję rozpoczynają słowa, które wyrażają Boży zachwyt nad dziełem Salomona (3,7). Świątynia jest bowiem nie tylko wyrazem czci, ale przede wszystkim miejscem, w którym Bóg pragnie zamieszkać (5,10). To Boże Zamieszkiwanie (*Szechina*) jest główną racją, dla której świątynia została wzniesiona. Jego imię mieszka w Jerozolimie, którą wybrał ze wszystkich miast Izraela (3,10). Boża *Szechina* stanowi gwarancję pokoju i pomyślności dla Izraela, osłania go od demonów siejących zagładę (4,6).

Szczegółowy opis świątyni stanowi transpozycję dwóch opisów: tronu (lektyki) Salomona (3,9-10) oraz ogrodu Oblubieńca (4,16). Znajdujemy więc aluzje dotyczące materiałów budowlanych (3,9), wyszczególnienie tego, co umieszczono w jej wnętrzu: Arka Świadectwa, kamienne tablice, zasłony, cheruby (3,10), jak również rozmieszczenie ołtarzy chlebów pokładnych i kadzenia oraz menory (4,16).

Ze świątyni Bóg przynosi pełne zachwyty oczy na kapłanów, którzy w niej posługują (3,7). Do nich odnosi się obraz wojowników otaczających tron Salomona (3,8). Dwukrotnie powracający motyw miecza odczytywany jest w kluczu symbolicznym jako Tora i obrzezanie, wierność im okazywana czyni kapłanów godnymi sprawowania ich funkcji. Posługa pełniona przez kapłanów zasadniczo skupia się na czynnościach błogosławienia (3,7) i składania ofiar (4,2). Zwłaszcza motyw ofiary jawi się jako miłosny dar, po który Bóg zstępuje do swego ludu (4,16), i przyjmuje z radością (5, 1). Szczególnie zaś Bóg upodobał sobie w modlitwach kapłanów, które podziwia jak Oblubieniec zachwycający się Oblubienicą; ich pieśni pochwalne są jak mleko i miód (4,11). Wyjątkowe znaczenie ma modlitwa arcykapłana, która oczyszcza Izrael z grzechów w Dniu Przebłagania (4,3).

Obok kapłanów, postacią, która pełni kluczową rolę w kulcie świątynnym, jest król. Pojawia się w tym miejscu pewien problem hermeneutyczny: król Salomon występuje zarówno jako figura Boga w Pieśni nad Pieśniami, jak i paralela intencjonalna w targumie; wówczas zostaje symbolizowany przez owoc granatu (4,3). W tym względzie targum nie jest jednak w pełni konsekwentny, gdyż np. w 3,11 Salomon z tekstu Pieśni nad Pieśniami zostaje odczytany alegorycznie.

Kolejnym przedmiotem zachwyty Boga spoglądającego na swój lud jest Sanhedryn. Jego wyeksponowana rola, podniesiona do rangi głównej wykładni Tory, odpowiada swoistemu anachronizmowi względem tej instytucji, jaki odczytujemy z kart Talmudu. Rola przełożonego Sanhedrynu, na którego słowie opiera się cały świat (4,4), wydaje się przesadzona. Powiązanie Sanhedrynu ze świątynią, a co za tym idzie kwestii prawnych z porządkiem kultowym ukazuje istotną cechę judaizmu czasów następujących po zburzeniu świątyni: prawdziwym kultem jest przestrzeganie przykazań Tory, która jest światłem (4,1) i źródłem wody żywej (4,15).

I w końcu całe Zgromadzenie Izraela, jako czysta Małżonka, staje się obiektem Bożego zachwyty (4,7). Szczególnie wymowny jest tekst o miłości Boga do Izraela wypisanej na tablicach Jego serca (4,9). W oczach

Boga każdy sprawiedliwy Izraelita staje się równie cenny jak nauczyciele Sanhedrynu, a nawet sam król (4,9). Ogród Oblubieńca, poza symbolem świątyni, jest również symbolem ludu wybranego, którego poszczególni członkowie zyskują alegoryczne przedstawienia: młodzieńcy – młode pędy (4,13), dziewice – źródło zapieczętowane (4,12), mężatki – ogród zamknięty (4,12).

Targum nawiązuje również do innych narodów. Jak w innych miejscach – w oparciu o gematrię – symbolizuje je wino (4,10). Świątynia jawi się, w świetle przedstawienia gór Libanu, jako miejsce centralne dla całego świata (4,8), gdzie Izrael ostatecznie zamieszka ze swoim Bogiem, a wraz z narodem wybranym wstąpią tam wszystkie ludy ziemi (4,8).

Tekst biblijny, który poprzedza poszczególne sekcje, jest w miarę dosłownym przekładem z hebrajskiego. Nie znajdujemy go w targumie, lecz uznaliśmy za stosowne umieścić go w nagłówkach celem jaśniejszego uchwycenia wzajemnych relacji. Tekst targumu jest przekładem z aramejskiego na podstawie: A. Sperber, *The Bible in Aramaic IV/a*, Leiden 1968; oraz *Miqraot Gedolot*.

Targum do Pieśni nad Pieśniami 3,7 - 5,1

3,7 „Oto lektyka Salomona,
Sześćdziesięciu wojowników wokół niej,
Spośród wojowników Izraela”.

Gdy Salomon, król Izraela, zbudował świątynię Pana w Jerozolimie (por. 1 Krl 6), rzekł Pan w swoim słowie: Jakże piękna jest ta świątynia, która została wzniesiona dla mnie przez króla Salomona, syna Dawida (por. 1 Krl 9,1-3) Jakże piękni są kapłani, którzy wyciągają swe ręce, stoją na podwyższeniach i błogosławią lud Domu Izraela sześćdziesięcioma literami¹, które zostały przekazane Mojżeszowi, ich nauczycielowi. Dlatego błogosławieństwo otacza ich jak mur wysoki i potężny. Z tego też powodu wszyscy bohaterowie Izraela są potężni i zwycięscy.

¹ Sześćdziesięciu wojowników oznacza sześćdziesiąt liter, z których składa się błogosławieństwo kapłańskie z Lb 6, 24-26. Inna symbolika świątynna odnosi tę liczbę do 24 oddziałów straży kapłańskiej, 24 oddziałów straży lewickiej i 12 hufców (*Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 3,7,2,1; por. 1 Krm 27,1).

3,8 „Oni wszyscy dzierżą miecz,
Zaprawieni wojną,
Každy [ma] swój miecz u swego boku
Z powodu zagrożenia nocą”.

Kapłani i lewici oraz wszystkie pokolenia Izraela dzierżą przykazania Tory, niczym miecz². Rozważają je i roztrzásają z taką wprawą, jak bohaterowie zaprawieni w bitwach³. Každy z nich niesie pieczęć obrzeżania na własnym ciele, podobną do tej, jaką zostało opieczętowane ciało Abrahama (por. Rdz 17,11; Rz 4,11)⁴. Dzięki niej są silni jak bohater, który przypasał miecz do swych lędźwi⁵. Dlatego nie lękają się niebezpieczeństw ani cieni, które krązą nocą (por. Ps 91,5)⁶.

3,9 „Tron uczynił sobie król Salomon
Z drzew Libanu”.

Król Salomon zbudował Mu świątynię z drewna dębów⁷, świerków i cedrów sprowadzonych z Libanu, i pokrył ją czystym złotem (por. 1 Krl 6; 2 Krn 2)⁸.

3,10 „Jego kolumny uczynił [ze] srebra
Jego oparcie – [ze] złota,
Jego siedzenie – [z] purpury,
Jego wnętrze wysadzone miłością
Córek Jerozolimskich”.

² Słowo Boże przyrównane do miecza, por. Hbr 4,12; Ef 6,7. W literaturze rabinicznej Tora przedstawiana jest jako miecz w *Midrasz Tehillim* 45,6. Dzieło o charakterze homiletycznym *Pesiqta de-Raw Kahana* 102b przedstawia za pomocą obrazu miecza obosiecznego Torę spisaną i Torę ustną. *Midrasz Beresit Rabbah* (12,9; do Rdz 3,24) wyprowadza metaforę z obrazu połykającego miecza, który zagradza drogę do drzewa życia: tym mieczem jest Tora. Zob. też *Midrasz Tanchuma*, Beresit 25.

³ Studiowanie Tory przyrównywane było do bitwy. *Midrasz Szir ha-Szirim Zuta* nawiązując w tym miejscu do Lb 21, 14. Interpretacja ta podjęta została również przez Rasziego.

⁴ *Midrasz Szemot Rabbah* 19,6: „Rzekł Bóg: kto nie ma na swoim ciele pieczęci Abrahama, ten nie może spożywać [Paschy]. Wówczas wszyscy, którzy narodzili się w Egipcie, poddali się naprędcę obrzeżaniu”.

⁵ Nawiązanie do polecenia danego Jozuemu, Joz 5,2. Przypisanie miecza do lędźwi może symbolizować obrzeżanie. Por. *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 1,12,3,4: „Mojżesz im odpowiedział: tak polceił mi Święty, który niech będzie błogosławiony, raz na zawsze: «Niech nikt nie-obrzeżany go (mięsa baranka) nie spożywa» (Wj 12,48). Wówczas každy z nich przyłożył miecz do swych lędźwi i obrzeżał się”.

⁶ Określenie używane również na oznaczenie demonów, por. *Midrasz Bemidbar Rabbah* 11,5.

⁷ Termin oznaczający drzewo w szerokim znaczeniu, czasem tłumaczony jako sosna.

⁸ *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 3,10,3,1: „«Baldachim» odnosi się do Świątyni, «drewno z Libanu», ponieważ zostało napisane: «Wytniemy drzewa Libanu»” (2Krn 2,25), zob. też *Midrasz Bemidbar Rabbah* 12,4.

Gdy skończył jej budowę, umieścił wewnątrz Arkę Świadectwa (por. 1 Krl 7,6), która jest kolumną świata⁹. W jej wnętrzu złożył dwie tablice kamienne, które umieścił tam Mojżesz pod górą Horeb (por. Wj 40, 20; 1 Krl 8, 1-9). Są one cenniejsze od najczystszeogo srebra i piękniejsze od szczerzego złota (por. Ps 12,7; 11,19; 119, 72). Przykrył ją zawieszwszy zasłonę fioletową i purpurową (por. Wj 26, 31-33)¹⁰. Pomiędzy cherubami (por. Wj 25, 19-21) powyżej zasłony zajęło miejsce Zamieszkiwanie Pana¹¹, którego Imię mieszka w Jerozolimie¹², którą wybrał z pośród wszystkich miast Domu Izraela.

3,11 „Wyjdźcie i patrzcie, córki Syjonu,
Na króla Salomona w koronie,
Którą ukoronowała jego matka
W dniu jego zaślubin
I w dniu radości jego serca”.

Gdy król Salomon, przybył, by dokonać otwarcia¹³ świątyni, herold wyszedł na mur zewnętrzny¹⁴ i ogłosił: „Wyjdźcie, mieszkańcy krain Ziemi Izraela i ludu Syjonu, i podziwiajcie diadem i koronę, którą lud Domu Izraela uwieńczył króla Salomona w dniu Otwarcia Świątyni¹⁵, ciesście

⁹ „Kolumną świata” lub: „fundamentem, oparciem dla świata”. Por. *Midrasz Tanchuma*, Teruma 9: „Zanim zbudowano Świątynię, świat spoczywał na tronic o dwóch nogach. Dopiero gdy wzniesiono świątynię, zostały założone fundamenty świata”. Por. *Midrasz Bemidbar Rabbah* 12,13: „«Kto umocnił na fundamentcie krańce ziemi» (Prz 30,4) Mojżesz umocnił na fundamentcie krańce świata, gdyż wznosił Namiot Świadectwa, który stał się fundamentem świata... Dopóki Przybytek nie został wzniesiony, świat chwiał się. Gdy zbudowano Przybytek, zostały położone fundamenty świata”. Tekst można również interpretować w świetle *Pirqa Abot* 1,2: „Na trzech rzeczach oparty jest świat: na Prawie, na kulcie i na dziełach miłosierdzia”. Arka Przymierza zawierała tablicę Prawa.

¹⁰ „Siedzenie wyłożone purpurą” oznacza, dzięki zestawieniu z tekstem Księgi Wyjścia, zarówno purpurową zasłonę Przybytku, jak i Miejsca Najświętszego Świątyni Jerozolimskiej.

¹¹ Zamieszkiwanie, hebr. *Szechina*. Tajemnicza obecność Boga pośród swego ludu. Z miejsca ponad cherubinami, powyżej zasłony, wg Lb 7,89 Bóg przemawiał do Mojżesza. Por. *Midrasz Bemidbar Rabbah* 4,13: „Boże Zamieszkiwanie zajęło miejsce ponad dwoma cherubinami”. Podobna interpretacja: *Pesiqta de-Raw Kahana*, 2; *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 3,10,2,5.

¹² Imię Boga zamieszkuje w Jerozolimie, gdyż tylko tam było wymawiane, por. *Miszna*, Sota 7,6: „W Świątyni (podczas błogosławieństwa kapłańskiego) Imię jest wypowiedziane tak, jak zostało zapisane, na całym zaś pozostałym obszarze używa się imienia zastępczego” (Adonai). W świetle tego przepisu *Midrasz Tehillim* 87,5 interpretuje słowa Psalmu: „Wspaniałe rzeczy mówią o Tobie, miasto Boże” (Ps 87,3).

¹³ *Chanuka*, poświęcenie, inauguracja kultu.

¹⁴ Mowa o *chel*, murze zewnętrznym, który wspomina Ps 48,14. U. Neri (*Il Cantico*, s. 122) błędnie tłumaczy *bechel* jako: „z mocą” (*con forza*).

¹⁵ Por. *Miszna*, Taanit 4,8 („Dzień radości jego serca, czyli dzień wzniesienia Świątyni”); *Midrasz Szir ha-Szirim Zuta*, („Dzień radości jego serca, czyli dzień poświęcenia Świątyni”). Podobne stwierdzenie w odniesieniu do budowy Przybytku: *Sifra Wajjiqra* 9,21.

się radością Święta Namiotów”. Wtedy bowiem Król Salomon, kazał obchodzić Święto Namiotów przez czternaście dni¹⁶.

4,1 „Oto jesteś piękna, przyjaciółko moja,
Oto jesteś piękna,
Oczy twoje – gołębie,
Za twoim welonem.
Twoje włosy jak stado kóz,
Które zstąpiły z gór Gileady”.

W owym dniu król Salomon złożył tysiąc ofiar całopalnych na ołtarzu (por. 1 Krl 8,62) i jego ofiara została łaskawie przyjęta przez Pana (por. 1 Krl 9,3). Rozległ się głos z nieba, który mówił: „Jakże jesteś piękne, Zgromadzenie [Izraela], jakże piękni są ci, którzy przewodzą Zgromadzeniu oraz mędrcy zasiadający w Sanhedrynie, którzy niosą światło światu i ludowi Domu Izraela¹⁷, a podobni są do piskląt gołębic¹⁸. Również reszta¹⁹ członków Zgromadzenia²⁰ oraz prosty lud²¹ są sprawiedliwi jak synowie Jakuba, którzy zebrali kamienie i uczynili kopiec na górze Gilead”, (por. Rdz 31,46)²².

4,2 „Twoje zęby jak stado ostrzyżonych [kóz],
Które wstąpiły z kąpieli,
Każda z nich ma bliźniaczkę,
Żadna z nich nie [jest] jej pozbawiona”.

¹⁶ Święto Sukkot trwa zasadniczo siedem dni. Wyjątkowe świętowanie związane z poświęceniem świątyni jest poświadczone w 2 Krn 7,9: „Siedem dni trwało poświęcenie ołtarza i siedem dni uroczystość”. Podobnie 1 Krl 8,65, aczkolwiek tekst ten budzi wątpliwości ze względu na jego brak w Septuagincie. Niektórzy uważają go za glossę. O czternastu dniach Salomonowego Sukkot wspomina też Józef Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela* 8,123.

¹⁷ Por. *Midrasz Szir ha-Szirim Zuta*: „Jak oczy dostarczają światła, tak słowa mędrców dają światło Izraelowi”. Odniesienie oczu do Sanhedrynu pojawia się w: *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,1,2,1; *Midrasz Tanchuma*, Tecawwe, 1; *Sifre*, Eqs, 41; *Sifra Wajjiqra* 4,3.

¹⁸ W tym miejscu nie pojawia się przedstawione w targumie (do 1,15) odniesienie gołębic – ofiary. Odniesienie do Sanhedrynu pojawia się również w *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,1,2,5; „Jak gołębicą, która gdy wlatuje do gołębnika, rozpoznaje swoje gniazdo i zna swoje piskląta, tak Uczniowie Mędrców zasiadający w trzech rzędach w Sanhedrynie znają dokładnie swoje miejsca”.

¹⁹ Aram. *še'ar* (reszta) jest bliskie fonetycznie względem hebr. *se'ar* (włosy) z Pnp 4,1.

²⁰ *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,8,1 interpretuje włosy Oblubienicy jako wszystkich członków Sanhedrynu.

²¹ Dosl. „lud ziemi” Włosy alegorycznie często odnoszono do małych, ubogich, słabych, por. Raszi, do 6,5.

²² Gilcad – łańcuch górski na wschód Jordanu, słynny ze swych pastwisk. Nazwa etymologicznie oznacza: Kopicie Świadectwa. Podobną interpretację znajdujemy w *Targumie Jonatana* do Rdz 30,46 i u Rasziogo.

Jakże są piękni kapłani i lewici, którzy składają Tobie ofiarę i spożywają mięso święte, dziesięciny i ofiary²³. Są oni czyści od jakiegokolwiek niesprawiedliwości i nieprawości, jak czyste były stada owiec Jakuba, gdy po ostrzyżeniu wyszły z potoku Jabbok²⁴ (por. Rdz 32, 14-24), a żadna z nich nie pochodziła z bezprawia lub grabieży²⁵, wszystkie były podobne jedna do drugiej i zawsze gdy rodziły, wydawały na świat bliźnięta, żadna zaś nie była bezpłodna ani rodząca martwy płód²⁶.

4,3 „Jak wstążka szkarłatna twoje wargi,
Twoje usta [są] urodziwe,
Jak połówka granatu twój policzek,
Za twoim welonem”.

Gdy usta najwyższego kapłana wypowiadały modlitwy w Dniu Przebłagania przed obliczem Pana, jego słowa odmieniały grzechy Izraela podobne do purpurowej wstążki, która stawiała się biała jak czysta wełna²⁷. Król²⁸ zaś, który stoi na czele, pełen był przykazań niczym owoc granatu²⁹, podobnie doradcy i książęta z otoczenia króla byli sprawiedliwi i nie żywili złych zamysłów.

²³ Podobnie jak w komentarzu do Pnp 6,6, targum zestawia zęby, jako służące do spożywania, z kapłanami i lewitami, którzy jako jedyjni mogli spożywać ofiary złożone Bogu. Aram. *Afraszuta* (ofiara) odnosi się do porcji wydzielonej i przeznaczonj dla kapłanów (Kpł 27,21; Lb 5,9 n.; 18,28; 31,28).

²⁴ Aluzja do stad, które Jakub posyła w darze Ezawowi.

²⁵ Cokolwiek zostało zagrabione bezprawnie nie mogło być składane w ofierze.

²⁶ Kapłani, którzy pełnili posługę w świątyni, nie mogli mieć żadnych ułomności fizycznych.

²⁷ Nawiązanie do przekazu zawartego w *Misznie Joma* 6,8. Tekst zawiera dyskusję nad kwestią: Kiedy Izraelici dowiadawali się, że kozioł wygnany w Dzień Przebłagania (w myśl Kpł 16,21 nn. Zabierał on ze sobą winy Izraela) dotarł już do pustyni. „Rabbi Iszmael rzekł: Czy mieli jakiś znak? Otóż na drzwiach Świątyni wieszano purpurową wstążkę. Gdy kozioł osiągał pustynię, wówczas nie stawała się biała, jak zostało napisane: Choćby wasze grzechy były jak purpura, staną się białe jak śnieg” (Lz 1,18). Motyw purpurowej wstążki często był zestawiany w tradycji hebrajskiej z Joz 2,18.

²⁸ Odniesienie do króla może być związane z etymologicznym wyprowadzeniem słowa *rimmon* (owoc granatu) do rdzenia czasownika *r-w-m* (być wywyższonym, pysznym, wyniosłym).

²⁹ Być pełnym przykazań jak owoc granatu, czyli spełniać wszystkie przykazania Tory. Przystawione wyrażenie występujące często w Talmudzie Babilońskim: b*Berachot* 57a, b*Eruwin* 19a, b*Chagiga* 27a, b*Sanhedrin* 37a. Powraca również w targumie do 7,12. Owoce granatu w szczególny sposób związane były z kultem świątynnym. Odnaleziono niewielkich rozmiarów rzeźbę owocu granatu z inskrypcją pochodzącą z czasów po powrocie z niewoli babilońskiej: „Dla Świątyni Jahwe”.

4,4 „Jak wieża Dawida twoja szyja
Zbudowana na płytach [kamiennych]
Tysiąc tarcz zamieszono na niej,
Wszystkie puklerze wojowników”.

Przełożony Sanhedrynu³⁰, twój nauczyciel, jest potężny dzięki zasłudze (ojców)³¹, i bogaty w dobre czyny, jak Dawid, król Izraela. Na słowie jego ust³² wznosi się świat³³, w jego nauczaniu³⁴ Tory lud Domu Izraela pokłada nadzieję i zwycięża w bojach, jakby trzymał w dłoni wszelki oręż bohaterów.

4,5 „Twoje dwoje piersi – jak dwoje szczeniąt,
Bliźniąt gazeli,
Pasących się wśród lilii”.

Dwaj Zbawiciele³⁵, którzy w przyszłości odkupią cię, Mesjasz syn Dawida i Mesjasz syn Efraima³⁶, są jak Mojżesz i Aaron, synowie Johebed³⁷, którzy byli podobni do bliźniąt gazeli. Mocą swoich zasług paśli

³⁰ *Resz metiwa*, dosł. głowa (przewodniczący) posiedzenia, dalszy kontekst wskazuje na to, że mowa jest o prowadzącym posiedzenie Najwyższej Rady, Sanhedrynu, który w sprawach interpretacji Prawa (Tory) miał głos decydujący. Ta postać powraca w targumie do 6,3. Skojarzenie interpretacyjne szyi z głową.

³¹ Aram. *zechuta* – zasługa Patriarchów Izraela, głównie Abrahama i Izaaka związana z ich posłuszeństwem Bogu na górze Moria (Rdz 22,1-14). To ona stanowi o autorytecie przełożonego Sanhedrynu.

³² Hebr. *talpilot* (płyty kamienne, warownia, forteca, wał – znaczenie niepewne) w ludowej etymologii było interpretowane jako *tel* (wzgórze) *pilot* (ust). Talmud Babiloński odnosi to do Jerozolimy: „Jest ona wzgórzem, ku któremu zwracają się usta wszystkich ludzi” (*bBerachot* 30a). Targum jeszcze bardziej rozwija tę myśl: usta przełożonego Sanhedrynu są jakby wzgórzem, na którym wzniesiony jest cały świat.

³³ Tora, jako jedna z rzeczy stworzonych przed światem, uważana była za tę, która towarzyszyła Bogu podczas stwarzania pozostałych bytów (*Midrasz Beresit Rabbah* 1,6; *Midrasz Miszle* 9,1). Zauważmy, że w poprzednim zdaniu pojawia się zasługa patriarchów i dobre czyny (aram. *owadin tawin* może też oznaczać dobre spełnienie czynności kultycznych w świątyni), które wraz z Torą stanowiły fundament, na którym opiera się świat (*Pirqa Awot* 1,2).

³⁴ Hebr. *'elef* (tysiąc) zostało wyprowadzone przez komentatora z rdzenia czasownikowego *'-l-p*, które w aramejskim znaczy: nauczać.

³⁵ Hebr. *szadajeh* (twoje piersi) zostało prawdopodobnie zestawione z aram. rdzeniem czasownikowym *sz-d-k* (wprowadzać pokój), co pozwoliło wydobyć sens mesjański.

³⁶ „Mesjasz syn Efraima” czasem nazywany synem Józefa pojawia się wielokrotnie w literaturze rabinicznej obok postaci Mesjasza syna Dawida. Zwykle pełni rolę Mesjasza-wojownika, który w myśl proroctwa Za 12,10 zginić podczas walki z Gogiem i Magogiem, przygotowując przyjście Mesjasza syna Dawida. Oczekiwanie na dwóch mesjaszów cechuje również sektę qumrańską.

³⁷ Stały *topos* interpretacyjny tradycji rabinistycznej. Mojżesz i Aaron są przyrównywani do dwóch piersi również w: *Midrasz Szemot Rabbah* 1,42; *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,4,2,11; 4,4,3,10; 4,5,1,1; *Midrasz Szir ha-Szirim Zuta*, u Rasziggo.

lud Domu Izraela przez czterdzieści na pustyni, żywili go manną i tłu-
stym ptactwem oraz wodą ze Źródła Miriam³⁸.

4,6 „Póki wieje bryza [poranna],
Nim cienie umkną,
pójdę ku górze mirry,
Ku wzgórzom kadzidła”.

Póki Dom Izraela trzymał w dłoniach wierność dla swych sprawiedli-
wych Ojców³⁹, nie zbliżały się o niego demony siejące zagładę, czy to
nocne, czy poranne, czy południowe (por. Ps 91, 5n.), gdyż Zamieszki-
wanie Chwały Pana przebywało w Świątyni⁴⁰ zbudowanej na górze Mo-
ria⁴¹, wszyscy niszczyliciele i ci, którzy sieją zagładę, trzymali się z dala
od wonnego kadzidła.

4,7 „Cała jesteś piękna, przyjaciółko moja,
I skazy nie ma w tobie”.

Gdy lud Domu Izraela spełniał wolę Władcy świata, On wychwalał go
z najwyższych niebios i tak mówił: „Całe piękne jesteś, Zgromadzenie
Izraela, nie ma w tobie skazy”⁴².

4,8 „Ze mną, z Libanu, oblubienico,
Ze mną, z Libanu, przyjdź!
Zstap ze szczytu Amana,
Ze szczytu Seniru i Hermonu,
Z mateczników lwów
Z turni lampartów”.

³⁸ „Troje prowadziło Izraela: Mojżesz, Aaron i Miriam, ze względu na nich też Bóg udzielił trzech darów: źródła wody, obłoku i manny. Źródła wody przez zasługę Miriam (skojarzenie z pieśnią po przejściu przez wody Morza Czerwonego), obłoku przez zasługę Aarona (skojarzenie ze znakiem obecności Boga w świątyni i posługą kapłańską), manny przez zasługę Mojżesza. Gdy Miriam umarła, ustało źródło” (bTa'anit 9a; por. *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,5,2,2). Tradycja hebrajska nazywa źródło wody, które towarzyszyło Izraelitom podczas wędrówki przez pustynię, Źródłem Miriam (b*Bawa Mecija* 86b). W tym świetle rodzą się ciekawe skojarzenia w zestawieniu z 1 Kor 20,4.

³⁹ Abraham, Izaak, Jakub i Józef.

⁴⁰ „Dopóki nie zbudowano Przybytku, demony siały zagładę pośród ludzi, odkąd zaś został wzniesiony «żadna plaga nie przystąpi do twego namiotu»” (Ps 91,10) (*Midrasz Tehillim* 91,5).

⁴¹ Skojarzenie z górą Moria dzięki hebr. *mor* (mirra).

⁴² „Gdy Izraelci wyrzekli u stóp Synaju słowa «Wszystko, co Pan powiedział, uczynimy i będziemy posłuszni» (Pwt 24,7), wówczas nie było pośród nich ani chorych na wpływ krwi, ani trędowatych, ani owrzodzonych, ani ślepych, ani niemych, ani głuchych, ani szaleńców, ani małodusznych” (*Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,7,1,2. Słowa przypisane Szymonowi ben Jo-
chaj).

Rzekł Pan w swoim słowie: Zamieszkaś ze mną, Zgromadzenie Izraela, które jesteś jak czysta małżonka. Wraz ze mną wstąpicie do świątyni⁴³, tam złożą dary⁴⁴ wodzowie ludu, którzy mieszkają nad rzeką Amana (por. 2 Krl 5,12), mieszkańcy szczytu śnieżnej góry⁴⁵, narody osiadłe na Hermonie, mieszkańcy miast potężnych, bohaterscy niczym lwy, i miast górskich, potężniejsi niż lamparty. Oni przyniosą tobie dary⁴⁶.

4,9 „Uwiodłaś me serce, siostró moja, oblubienico,
Uwiodłaś me serce jednym [spojrzeniem] twych oczu,
Jednym paciorkiem z twych naszyjników”

Twoja miłość jest wryta na tablicy mego serca, córko moja, Zgromadzenie Izraela, która jesteś jak czysta małżonka. Na tablicy mego serca jest zapisana miłość do najmniejszego spośród ciebie⁴⁷, który jest tak samo sprawiedliwy, jak jeden z nauczycieli Sanhedrynu⁴⁸, albo jak jeden z królów Domu Judy, który nosi na szyi diadem królestwa.

4,10 „Jak piękne stały się twe pieszczoty. siostró ma, oblubienico,
Jak dobre stały się twe pieszczoty, [lepsze] od wina.
A zapach twych olejków – od wszelkich balsamów”

Jakże piękna jest twoja miłość do mnie, siostró moja. Zgromadzenie Izraela, która jesteś niczym czysta małżonka. Lepsza jest twoja miłość do mnie, niż miłość siedemdziesięciu narodów⁴⁹, a dobra sława twoich sprawiedliwych pachnie przyjemniej, niż wszelkie wonności (por. Pnp 1,3)⁵⁰.

⁴³ Tekst Pnp wyraźnie mówi „z Libanu”, co było rozumiane jako zapowiedź wygnania babilońskiego. Liban w targumie jest odczytywany jako świątynia. Dlatego główny nurt tradycji odczytuje ten wers w świetle Ez 10,18nn. jako odejście Chwały Pana ze świątyni (por. *Mekilta Szemot* 12,41; *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,8,1,6).

⁴⁴ Czasownik hebr. *taszuri* (zstap, lub: spojrzysz) został skojarzony z rzeczownikiem hebr. *teszurah* (podarunek, prezent, zob. 1Sm 9,7 – *hapax legomenon*). Por. *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,8,2,1.

⁴⁵ Por. *Targum Onqelos* i *Targum Jonatana* do Pwt 3,9.

⁴⁶ Ważne akcenty uniwersalistyczne; por. Iz 66,20; Ps 72,10.

⁴⁷ Podobieństwo między hebr. *'anajim* (ubodzy) i *'enajim* (oczy) mogło doprowadzić do takiej interpretacji.

⁴⁸ Zgromadzenie Sanhedrynu miało kształt półokręgu, co mogło przypominać naszyjnik zawieszony na szyi. Podobne skojarzenie łączy Sanhedryn z półksiężycem w interpretacjach Koh 12,2.

⁴⁹ Podobnie jak w targumie do Pnp 1,2, wino symbolizuje narody ziemi. Skojarzenie oparte jest na gematrii: wartość liczbową słowa *jajin* (wino) wynosi 70 (jod 10 + jod 10 + nun 50), zaś cyfra ta odpowiada liczbie narodów w tradycji hebrajskiej.

⁵⁰ Por. Koh 7,1: „Lepsze dobre imię, niż wyborny olejek”.

4,11 „Miodem ociekają twe wargi, oblubienico,
Miód i mleko pod twoim językiem,
A zapach twych szat – jak zapach Libanu”

Gdy kapłani modlą się w przedsionkach świątyni z ich warg spływa miód. Twój język, o czysta małżonko, gdy wysławiasz pieśni i hymny pochwalne, jest słodki jak mleko i miód. Woń szat kapłanów (por. Kpł 8,30; Wj 30,22-25) jest jak zapach kadzidła⁵¹.

4,12 „[Jesteś] ogrodem zamkniętym, siostró ma, oblubienico,
Zdrojem zamkniętym, źródłem opieczętowanym”.

Twoje kobiety, które wychodzą za męża, są czyste jak czysta małżonka, jak ogród Edenu, do którego nikt inny nie ma dostępu, tylko sprawiedliwi. Ich dusze są tam niesione na rękach aniołów⁵². Twoje dziewice są strzeżone i ukryte w namiotach, zapieczętowane jak źródło żywej wody⁵³, które tryska spod drzewa i rozdziela się tworząc cztery rzeki (por. Rdz 2, 10). Gdyby nie było ono opieczętowane⁵⁴ Imieniem wielkim i świętym, wytrysnęłoby, zalewając potopem cały świat⁵⁵.

4,13 „Twoje pędy – sadem drzew granatu,
Ze wspaniałymi owocami
Cyprysami i nardami”.

Twoi młodzieńcy napełnieni są przykazaniami, jak owoce granatu⁵⁶ i kochają swoje małżonki. Dlatego rodzą synów, którzy są równie sprawiedliwi jak ich ojcowie, a zapach ich przypomina miłe wonności ogrodu Edenu⁵⁷, cypr i szafran.

4,14 „Nard i krokus,
[Wonna] trzcina i cynamon,
Wraz ze wszelkim pachnącym drewnem,
Mirra i aloes,
Wraz ze wszelkimi przednimi wonnościami”.

⁵¹ Gra słów hebr. *Lewanon* (Liban) i aram. *'ulbanin* (kadzidło). W obu wyrazach występuje rdzeń czasownikowy *l-b-n*.

⁵² Gdy umiera człowiek sprawiedliwy, trzy zastępy aniołów przybywają, by otoczyć troską jego duszę; por. *Pesiqta Rabbati* 5ab.

⁵³ Targum odnosi symbol ogrodu do kobiet zamężnych, zaś źródła zapieczętowanego – do dziewic. Jest to ciekawy przykład zjawiska tradycji antytetycznych, bowiem zasadniczy nurt tradycji odwraca znaczenia powyższych symboli (por. *Pesiqta de-Raw Kahana* 83a; *Midrasz Wajjiqra Rabbah* 32,5; *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,18,1,8).

⁵⁴ Por. *Targum Jonatana* do Wj 28,4.

⁵⁵ Por. *Berachot* 1; *Midrasz Bereszit Rabbah* 15,4. Bliska paralela w *Modlitwie Manassesza*, 3: „Ty zamknąłeś otchłań, zapieczętowałeś ją Twoim imieniem straszliwym i chwalebny”.

⁵⁶ Por. przypis do analogicznego sformułowania w Pnp 4,3.

⁵⁷ Według tradycji wszystkie najwspanialsze zioła i wonności rosły w ogrodzie Eden.

Róże i krokus, wonna trzcina i cynamon⁵⁸ wraz ze wszystkimi drzewami dającymi kadzidło, z czystą mirrą⁵⁹ i aloesem, oraz wszelkiego rodzaju wonnościami⁶⁰.

4,15 „O źródło ogrodów,
Studnio wody żywej,
Płynącej z Libanu”

Wody Sadržawki Siloc⁶¹, wraz z wodami⁶², które spływają z Libanu⁶³, nawadniają ziemię Izraela za przyczyną tych, którzy rozważają Torę, i stają się jakby źródłem wód żywych (por. Jr 2,13)⁶⁴, dzięki wodzie wylanej na ofiarę⁶⁵ na ołtarz świątyni zbudowanej w Jerozolimie i zwanej Libanem⁶⁶.

4,16 „Zbudź się, [wietrze] północny!
Przybądź, [wietrze] południowy!
Przewiej mój ogród,
Niech płyną jego wonności.
Niech przyjdzie mój ukochany do swego ogrodu
I niech spożywa owoce jego urodzaju”

W północnej części świątyni znajdował się stół, a na nim dwanaście chlebów pokładnych (por. Wj 35,13; 40,22n.). Od strony południowej stał świecznik, by dawał oświetlenie (por. Wj 35,14; 40,24n.). Na ołtarzu kapłani składali ofiary i sypali nań wonne kadzidło (por. Wj 35,15;

⁵⁸ *Apokalipsa Mojżesza* 29,5nn. wspomina o tym, jak anioł strzegący ogrodu Eden raz tylko pozwolił Adamowi powrócić, by mógł zabrać ze sobą te właśnie cztery rodzaje roślin aromatycznych.

⁵⁹ Por. *Targum Onqelos* do Wj 30,23.

⁶⁰ Wonności wymienione w targumie były związane z przyrządzaniem kadzidła do celów liturgicznych Świątyni Jerozolimskiej.

⁶¹ Nawiązanie do Sadržawki Siloc (hebr. *Sziloach*) jest możliwe dzięki podobieństwu z hebr. *szelachajch* (pędy, Pnp 4,13). Z Sadržawki Siloc czerpano wodę do liturgicznych celów świątyni.

⁶² Z inną wokalizacją możliwe jest odczytanie: „Wody sadzawki Siloc wiodą łagodnie lud, są bardziej wspaniałe niż wino”. Wówczas możliwe jest zestawienie z Iz 8,6: „Lud ten wzgardził wodą Siloc, co płynic łagodnie”.

⁶³ Subtelna dwuznaczność: wody z gór Libanu spływają do Jeziora Genezaret, z którego wypływa Jordan; równocześnie Liban symbolizuje świątynię, z której wypływa źródło Tory.

⁶⁴ Chrześcijańska paralela: J 4,14.

⁶⁵ Ryt wylewania wody na ołtarz towarzyszył obchodom święta Sukkot (Namiotów). Zob. *Miszna Sukka* 4,9. Wodę czerpano z Sadržawki Siloc znajdującej się niedaleko świątyni.

⁶⁶ Liban z Pnp jest symbolem świątyni, z której wypływa źródło Tory, bowiem według tradycji Talmudu Sanhedryn, który autorytatywnie wyjaśniał Torę, miał swoją siedzibę właśnie w świątyni. Również jerozolimską wspólnotą chrześcijańska gromadziła się w świątyni.

40,26n.). Rzekło Zgromadzenie Izraela: „Niech wstąpi Bóg mój ukochany do świątyni, i niech przyjmie z upodobaniem ofiary swego ludu”⁶⁷.

5,1 „Wszedłem do mojego ogrodu, siostró ma, oblubienico,
Zebrałem moją mirrę z moim balsamem,
Spożywałem mój plaster z moim miodem,
Piłem moje wino z moim mlekiem.
Pożywajcie, przyjaciele,
Pijcie i upijajcie się pieszczotami”.

Rzekł Święty, który niech będzie błogosławiony, do ludu Domu Izraela: „Wstąpiłem do mojej Świątyni, którą zbudowałaś dla mnie, moja siostró, Zgromadzenie Izraela, która jesteś małżonką czystą. Ustanowiłem moje Zamieszkiwanie pośród was (por. 1 Krl 8, 10-13) i przyjąłem kadzidło twoich wonności, które sporządziłaś dla mojego Imienia. Posłałem ogień z nieba, który pochłoniął całopalenie i świętą ofiarę (por. Kpł 9,24; 2 Krn 7,1;21,26). Przyjąłem z upodobaniem ofiarę wina czerwonego i wina białego⁶⁸, które kapłani wylali na moim Ołtarzu. Teraz przyjdźcie, kapłani, którzy kochacie moje przykazania, spożywajcie to, co zostało z ofiar i rozkoszujcie się dobrem, które zostało przygotowane dla was”⁶⁹.

ks. Krzysztof Bardski

⁶⁷ Por. *Pesiqta Rabbati* 5,17. Motywy wiatru północnego i wiatru południowego z Pnp 1,16 nawiązują do porannej i wieczornej pory składania ofiar, oraz do miejsc, gdzie dokonywano rytu, stąd kontekst ofiarniczy w interpretacji targumu. *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 4,16,1,4: „«Powstań, wietrze północny!» odnosi się do ofiary całopalnej, którą składano od strony północnej ołtarza (Kpł 1,11)... «Przybądź, wietrze południowy!» odnosi się do ofiary pojednania (zapokojnej), którą składano od strony południowej”.

⁶⁸ Wino białe jest interpretacją mleka.

⁶⁹ Por. *Midrasz Szir ha-Szirim Rabbah* 5,1,1,7: „«Zebrałem moją mirrę z moim balsamem» odnosi się do wonnych okadzeń i wiązki kadzidła. «Spożywałem mój plaster z moim miodem» odnosi się do członów żertw złożonych na całopaleniu i do najważniejszych ofiar. «Piłem moje mleko z moim winem» odnosi się do ofiar płynnych i ofiar drugorzędnych. «Pożywajcie, przyjaciele» odnosi się do Mojżesza i Aarona. «Przyjdźcie i upijajcie się» odnosi się do Nadaba i Abihu, którzy upili się na swoją zgubę” (Kpł 10,2).